

УДК 343.1(094.5)(477)

DOI: 10.31359/2079-6242-2018-35-1-117

ЩОДО ОКРЕМИХ ЕЛЕМЕНТІВ СИСТЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

О. І. Марочкін, кандидат юридичних наук, науковий співробітник Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, асистент кафедри кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Постановка проблеми. Відповідно до ч. 1 ст. 9 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) під час кримінального провадження суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані неухильно додержуватися вимог Конституції України, КПК, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, вимог інших актів законодавства. Виходячи зі змісту цієї норми, можна зробити висновок про те, що кримінальне процесуальне законодавство становить систему, до якої входить низка компонентів (елементів)¹. Зазначене актуалізує питання з'ясування поняття та елементів системи кримінального процесуального законодавства України.

¹ Про поліджерельність кримінального процесуального законодавства свідчить, крім того, Рішення Конституційного Суду України від 09.07.1998 р. № 12-рп/98 у справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміна «законодавство»), відповідно до якого терміном «законодавство» охоплюються закони України, чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також постанови Верховної Ради України, укази Президента України, декрети і постанови Кабінету Міністрів України, прийняті в межах їх повноважень та відповідно до Конституції України і законів України.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Реформування кримінального судочинства зумовлює дослідження системи кримінального процесуального законодавства України та окремих її елементів. Вагомий внесок у розв'язання зазначеної проблеми був зроблений, зокрема, такими вітчизняними вченими-правниками, як Ю. М. Грошевий, О. М. Дроздов, М. В. Костицький, Л. М. Лобойко, Д. П. Письменний, О. А. Рябухіна, Н. В. Стецик, О. Ю. Татаров, О. В. Узунова, О. Г. Шило та ін. Водночас демократизація вітчизняного кримінального судочинства та наближення його до європейських стандартів поставили на порядок денний питання про можливість запозичення досвіду європейських країн щодо окремих елементів системи кримінального процесуального законодавства. Крім того, на даний час дискусійним залишається питання про місце судової практики та її роль у кримінальному судочинстві. Зазначене обумовлює необхідність дослідження вказаних питань.

Мета статті. Для вирішення питань, що є предметом цієї статті, необхідно, по-перше, проаналізувати поняття системи кримінального процесуального законодавства та її окремі елементи; по-друге, дослідити шляхи забезпечення єдності судової практики; по-третє, з'ясувати процедуру запровадження обов'язкового характеру судового прецеденту в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Звернення до загальних засад теорії права дозволяє констатувати, що у ній склалося два підходи до визначення системи законодавства – у вузькому (формальному) змісті, – як системи правових актів, прийнятих в особливому порядку законодавчою владою (закони; міжнародні договори, затверджені законами) та у широкому (матеріальному) змісті, – як системи усіх нормативно-правових актів, які містять приписи, розраховані на невизначене коло осіб [1, с. 407–408]. Система законодавства визначається як цілісна, внутрішньо узгоджена сукупність чинних нормативно-правових актів [2, с. 188], як зовнішня форма права, яка відображає побудову його джерел, тобто систему нормативно-правових актів [3, с. 418; 4, с. 296; 5, с. 318; 6, с. 236].

Система законодавства тісно взаємопов'язана із такою категорією, як система права. Вони співвідносяться між собою як форма

та зміст. Система законодавства розглядається як зовнішня форма права, яка відображає побудову його джерел, тобто систему нормативно-правових актів.

Зазначені загальнотеоретичні положення знаходять конкретизацію у теорії кримінального процесуального права. Так, Ю. М. Грошевий під системою кримінального процесуального законодавства розуміє сукупність нормативно-правових актів, в яких об'єктуються внутрішні змістовні та структурні характеристики кримінального процесуального права. Вона (система) є зовнішньою формою кримінального процесуального права, що виражає побудову його джерел [7, с. 52]. М. В. Костицький вважає, що кримінальне процесуальне законодавство являє собою систему нормативних актів, якими регулюються суспільні відносини у сфері кримінального судочинства [8].

Окрім ч. 1 ст. 9 КПК основні елементи системи кримінального процесуального законодавства України визначено й у ч. 2 ст. 1 КПК, а саме: Конституція України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, КПК та інші закони України¹. Тим самим викладено ієрархічну, субординаційну (вертикальну) структуру системи кримінального процесуального законодавства. У зазначеній нормі наведено поділ законодавчих актів за їх юридичною силою. Досліджуючи окремі елементи системи кримінального процесуального законодавства, слід звернути особливу увагу на деякі з них.

Конституція України містить велику кількість нормативних положень, які мають значення для регулювання кримінальної процесуальної діяльності. В цілому норми Конституції являють собою концептуальну основу кримінального процесуального законодавства, визначають стратегію його розвитку і застосування.

¹ Хоча на невичерпності цього переліку наголошувалося ще у 2011 р. авторами Висновку щодо проекту Кримінально-процесуального кодексу України (2012 р. – *О. М.*), де висловлено судження, що це положення, яке визначає, що є «кримінальним процесуальним законодавством», не є необхідним, а, крім того, є заплутаним, оскільки існують такі норми, що стосуються кримінального процесу, які не передбачені ні в цьому Кодексі, ні в Конституції, ні в чинних міжнародних договорах. На думку авторів, було б краще вилучити це положення або уточнити його мету [9].

Розглядаючи Конституцію як джерело кримінального процесуального права, слід разом з тим зазначити наявність іншого підходу в сучасній юридичній науці, відповідно до якого Конституція є джерелом лише конституційного права і не є джерелом інших галузей права [10, с. 84–85]. З цього питання ми поділяємо традиційний підхід, відповідно до якого конституційні норми є джерелом кримінального процесуального права.

Як додаткові аргументи на користь традиційного підходу слід звернути увагу на положення, які з'явилися у результаті Конституційної реформи щодо правосуддя 2016 р. У цілому можна зробити висновок, що такі зміни спрямовано на удосконалення конституційних основ правосуддя для практичної реалізації принципу верховенства права і забезпечення права на справедливий суд незалежним і безстороннім судом.

До концептуальних положень судової реформи у частині кримінального судочинства належать, зокрема, судоустрійні (забезпечення незалежності судової влади шляхом формування органів, відповідальних за суддівський корпус; підвищення вимог та професійних стандартів суддівського корпусу; обмеження імунітету суддів до функціонального; оптимізація системи судоустрою шляхом удосконалення положень щодо юрисдикції судів та позасудового врегулювання спорів тощо), а також ті, що стосуються засад судочинства (зокрема, нового нормативного змісту набула засада забезпечення права на апеляційний перегляд справи та касаційне оскарження судового рішення) та статусу учасників кримінального провадження.

Останні із зазначених змін (щодо статусу учасників кримінального провадження) стосуються, перш за все, забезпечення інституційної спроможності прокуратури та адвокатури. Так, основи їх діяльності закріплено у розділі «Правосуддя» (окремий розділ «Прокуратура» при цьому виключено), що обумовлено реалізацією засад змагальності сторін у кримінальному провадженні та рівності усіх учасників судового процесу перед законом і судом. Вказане відображає концептуальний підхід законодавця до визначення прокуратури та адвокатури як двох найважливіших інституцій, діяльність яких забезпечує можливість здійснення правосуддя.

Закріплення на рівні Конституції України функцій прокуратури визначає сферу її діяльності, яка на даний час обмежується кримінальним судочинством. Це відповідає міжнародним стандартам правового статусу прокуратури, її ролі та функціям.

У контексті розгляду питання щодо окремих елементів системи кримінального процесуального законодавства, слід звернутися до аналізу проблеми, яка на даний час є надзвичайно актуальною і стосується забезпечення єдності судової практики. Як відомо, однакове та уніфіковане застосування кримінального процесуального закону обумовлює його загальнообов'язковість, рівність перед законом та правову визначеність. Адже питання правової визначеності й передбачуваності є невід'ємною складовою верховенства права. Як зазначається у Висновку Консультативної ради європейських суддів (далі – КРЕС) №20 (2017) від 10 листопада 2017 р. «Про роль судів у забезпеченні єдності застосування закону» [11] у державі, яка керується принципом верховенства права, громадяни виправдано очікують, що до них будуть ставитися, як до всіх інших, та що вони можуть покладатися на попередні судові рішення в подібних справах, і таким чином, громадяни можуть передбачати юридичні наслідки своїх дій чи бездіяльності. Єдине застосування закону обумовлює довіру громадськості до судів та покращує громадську думку стосовно справедливості та правосуддя. Якби сторони розуміли б свої позиції заздалегідь, вони навіть могли б вирішити не звертатися до суду. З іншого боку, адвокати мали б у такому випадку розуміти, наскільки це важливо, які саме надавати поради своїм клієнтам, тобто сторонам процесу, щодо їхніх прав. Неабияке значення має та обставина, що прецеденти чи усталена судова практика, які встановлюють чіткі, послідовні та надійні правила, можуть скоротити потребу залучення судів до вирішення спорів, і, отже, скоротити їх навантаження. Якщо є можливість посилатися на попередні судові рішення, які були прийняті в подібних справах, зокрема вищими судами, відповідні справи могли б розглядатися більш ефективно. З іншого боку, за певних обставин суперечливі рішення національних судів, особливо судів найвищих інстанцій можуть становити порушення вимоги щодо справедливого

розгляду, яку сформульовано в п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [11].

Свого часу теорія судового прецеденту широко розроблялася вченими наприкінці XIX – початку XX ст. У своїх наукових працях вони спиралися на кращі традиції країн англо-американської правової системи. Так, П. О. Сорокін зазначав, що правотворча роль судді полягає в тому, що фактично, шляхом тлумачення, казуїстики рішень з питань, не передбачених законом, значно змінювати, доповнювати та покращувати позитивний закон [12, с. 701].

Акцентуючи увагу на значенні єдності судової практики, М. М. Коркунов звертає увагу на те, що вона займає нібито середнє, опосередковане місце між звичаєм та законом. «Судова практика, – зазначав вчений, – подібно закону, виникає в силу свідомого прагнення до реалізації даної юридичної норми... судові рішення, з яких складається судова практика, за своєю суттю є цілком свідомими актами... судова практика, подібно закону, має юридично визначену, аутентичну форму вираження – дійсні судові рішення». Що стосується судової практики, то вона складається потроху, в міру повторення окремих випадків застосування даної юридичної норми [12, с. 259].

Радянське право заперечувало застосування судового прецеденту у здійсненні правосуддя, обґрунтовуючи такий підхід невідповідністю його принципу соціалістичної законності та необхідністю ідеологічного протиставлення вітчизняної правової системи буржуазним. Тож за радянських часів єдність судової практики забезпечувалася за допомогою керівних роз'яснень Пленумів Верховних Судів на основі узагальнення судової практики [13].

В теорії права судова практика визначається як правозастосовна діяльність, пов'язана з утворенням у процесі цього застосування будь-яких усталених положень, які конкретизують правову норму, сукупність аналогічних рішень з аналогічних справ, своєрідна форма правозастосовної діяльності. Такий підхід до судової практики, на думку вчених, є характерним для тих держав, у яких судові органи не мають правотворчої функції, де офіційно не визнаний судовий прецедент. У державах такого типу судова практика, не породжуючи обов'язкових норм, здійснює певний вплив як на діяль-

ність власне судової системи, так і на правову систему в цілому [14, с. 125].

Демократизація вітчизняного судочинства та наближення його до європейських стандартів поставили на порядок денний питання про можливість запозичення досвіду європейських країн щодо забезпечення єдності судової практики, у тому числі й шляхом запровадження судового прецеденту.

Так, визнаючи судовий прецедент (судове рішення, яке фактично використовується як зразок за аналогічних обставин) в якості джерел права, окремі вчені вважають, що така юридична конструкція дає можливість суду виконувати правотворчі функції як у випадку відсутності відповідного закону, так і за його наявності [15, с. 166].

Втім, як зазначає КРЕС, незалежно від того, чи вважається прецедент джерелом права, або чи має прецедент зобов'язуючий характер, посилання на попередні судові рішення є дієвим засобом для суддів як у системі загального права, так і в системі континентального права. Тим не менш, різниця між загальною та континентальною системами права традиційно має особливе значення стосовно функцій прецеденту та судової практики в цілому. Так, судді країн континентального права керуються судовою практикою, особливо вищих судів, чії повноваження включають забезпечення єдності судової практики. Суди нижчих інстанцій у таких країнах не є формально обмеженими рішеннями вищих судових інстанцій. Однак, як правило, суди нижчих інстанцій керуються рішеннями вищих судів у подібних справах, і в таких випадках, зокрема, вищі суди або Верховний Суд виконують своє повноваження із забезпечення одноманітного застосування закону. Відповідно, у країнах континентального права рішення суду, особливо Верховного, мають ширше значення, ніж щодо тієї окремої справи, стосовно якої ухвалене рішення. З такої точки зору це може вважатися джерелом права [11].

Автори Висновку КРЕС наголошують, що згідно з доктриною *stare decisis*, значення має навіть одне прецедентне рішення. У країнах континентального права, як правило, потрібна консолідована й узгоджена низка судових рішень з певного питання (стала судова

практика) для того, щоб певна позиція мала значення. Звичайно, це не перешкоджає рішенню мати юридичну силу, коли Верховний Суд ухвалює його вперше у відповідному юридичному питанні, практика щодо якого ще не усталилася. В цьому аспекті загальноприйнятим фактом є відсутність формули, відповідно до якої можна визначити момент, від початку якого судова практика може вважатися усталеною [11].

Таким чином, зазначимо, що єдність судової практики може бути забезпечена: 1) на основі узагальнення судової практики – шляхом: а) обов'язкових (керівних) роз'яснень Пленуму Верховного Суду; б) надання рекомендаційних роз'яснень Пленуму Верховного Суду; 2) ухвалення Верховним Судом (Пленумом Верховного Суду) зразкових рішень по конкретним категоріям справ, визнаних як типові (судовий прецедент) і обов'язковістю їх урахування у правозастосовній діяльності суду при розгляді однотипних справ.

На думку КРЄС, розв'язання суперечностей у судовій практиці є, у першу чергу, повноваженням Верховного Суду. Верховний Суд має забезпечувати єдність судової практики для того, щоб виправляти непослідовності та, таким чином, підтримувати громадську довіру до судової системи [11].

Зазначені положення сприйняті вітчизняним законодавцем. Так, ч. 1 ст. 36 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» покладає на Верховний Суд забезпечення сталості та єдності судової практики у порядку та спосіб, визначений процесуальним законом. Зокрема, з метою забезпечення однакового застосування норм права при вирішенні окремих категорій справ, Пленум Верховного Суду: а) узагальнює практику застосування матеріального і процесуального законів, б) систематизує та в) забезпечує оприлюднення правових позицій Верховного Суду з посиланням на судові рішення, в яких вони були сформульовані; г) за результатами аналізу судової статистики та узагальнення судової практики надає роз'яснення рекомендаційного характеру з питань застосування законодавства при вирішенні судових справ (пп. 10¹ та 10² ч. 2 ст. 46 зазначеного Закону).

На думку КРЄС, суспільно-публічна роль Верховного Суду, яка полягає в наданні керівних рекомендацій *pro futuro* (на майбутнє),

забезпечуючи єдність судової практики та розвиток права, повинна бути досягнута за допомогою належної системи фільтрування звернень. Цей підхід є більш прийнятним, ніж розвиток права шляхом розроблення обов'язкових до застосування роз'яснень або загальних висновків, прийнятих на пленарних засіданнях Верховного Суду. Такі інструменти, що досі існують у окремих країнах, приймаються (на відміну від інструменту попередніх рішень), не беручи до уваги будь-які реальні справи або справи, що розглядаються, а також без участі сторін у справі або їхніх адвокатів, які могли б обґрунтувати свої позиції. Припускаючи можливість таких інструментів мати позитивний вплив на єдність судової практики та правову визначеність, КРЕС вважає, що ці інструменти викликають занепокоєння з точки зору належної ролі судової влади в системі розподілу державної влади [11].

Такі висновки КРЕС цілком узгоджуються із процесами, які відбуваються на теренах пострадянських держав. Зокрема, Н. В. Стецик, який аналізував шляхи забезпечення єдності судової практики у пострадянських правових системах, дійшов висновку про те, що на сьогодні роз'яснення законодавства на основі узагальнення судової практики передбачено у дев'яти, з них у шести – такі роз'яснення є обов'язковими (Білорусь, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан), а у трьох – рекомендаційними (Азербайджан, Молдова, Росія). Як зазначає автор, прецедентна практика формується сьогодні у таких восьми пострадянських країнах, як Азербайджан, Вірменія, Грузія, Естонія, Латвія, Литва, Молдова, Україна. У приписах законодавчих актів або у рішеннях конституційних або Верховних судів цих держав встановлено обов'язковий характер рішень Верховних судів в аналогічних справах. Визнання прецедентної практики тут відбулося поступово і в різні роки [13, с. 68, 69].

Слід також враховувати, що багато Верховних судів у країнах континентального права сьогодні уповноважені відбирати справи з метою встановлення стандартів, які мають застосовуватися в подальших справах. Тому в цих справах навіть одне рішення Верховного Суду, ухвалене з метою встановити прецедент, може вважатися авторитетною судовою практикою [11].

У зв'язку з цим варто звернути увагу й на те, що процедура запровадження обов'язкового характеру в нашій державі рішень Верховного Суду в аналогічних справах кримінального судочинства є відносно новою для вітчизняного законодавства, а тому потребує окремого дослідження. На даний час механізм забезпечення однакового застосування норм права судами конкретизовано у КПК (ст. 434¹) та покладено на Велику Палату Верховного Суду (до компетенції якої також входить аналіз судової статистики та вивчення судової практики, здійснення її узагальнення). Так, відповідно до ч. 5 ст. 434¹ КПК суд, який розглядає кримінальне провадження в касаційному порядку у складі колегії або палати, має право передати таке кримінальне провадження на розгляд Великої Палати Верховного Суду, якщо дійде висновку, що справа містить виключну правову проблему і така передача необхідна для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики.

Висновки. Наприкінці слід зазначити, що на відміну від інших нових процесуальних кодексів, КПК не містить поняття зразкової справи, яке, наприклад, передбачене п. 21 ч. 1 ст. 4 Кодексу адміністративного судочинства України щодо визначення такої категорії справ, як зразкові та типові адміністративні справи¹. Проте вважаємо, що відсутність зразкової справи у КПК цілком обгрунтовано з огляду на специфіку правовідносин, які виникають у кримінальному провадженні. Тож питання процедури застосування судового прецеденту у кримінальному провадженні в Україні потребує подальших досліджень з огляду на створення нового Верховного Суду та функціонування у ньому нових колегіальних органів.

¹ Зразковою визнається типова адміністративна справа, прийнята до провадження Верховним Судом як судом першої інстанції для постановлення зразкового рішення. Ухвала про відкриття провадження у зразковій справі публікується на офіційному веб-порталі судової влади України, а також в одному із загальнодержавних друкованих ЗМІ не пізніше, ніж за десять днів до дати судового засідання для розгляду зразкової справи. При ухваленні рішення у типовій справі, яка відповідає ознакам, викладеним у рішенні Верховного Суду за результатами розгляду зразкової справи, суд має враховувати правові висновки Верховного Суду, викладені у рішенні за результатами розгляду зразкової справи.

Перелік літератури

1. Скаун О. Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс): учебник. Харьков: Эспада, 2005. 840 с.
2. Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. 368 с.
3. Теория государства и права: курс лекций / под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько. Москва: Юристъ, 2001. 776 с.
4. Хропанюк В. Н. Теория государства и права: учебное пособие для высших учебных заведений / под ред. проф. В. Г. Стрекозова. Москва: ИКФ Омега-Л; Интерстиль, 2002. 382 с.
5. Теория государства и права: учебник для юридических вузов и факультетов / под ред. В. М. Карельского и В. Д. Перевалова. Москва: Издательская группа ИНФРА-М-НОРМА, 1997. 570 с.
6. Общая теория государства и права. Академический курс: в 2 т. / под ред. М. Н. Марченко. Москва: Зерцало, 1998. Т. 2. 640 с.
7. Кримінальний процес: підручник / за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків: Право, 2013. 824 с.
8. Костицький М. В. Про науку кримінального процесу, кримінальне процесуальне право і законодавство (філософський погляд). *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 31–37.
9. Висновок щодо проекту Кримінально-процесуального кодексу України. URL: https://zib.com.ua/files/Ukrainian_translation_final_1.doc (дата звернення 14.03.2018).
10. 100 ответов на 100 вопросов по Общему административному праву: учеб. пособие / под ред. Р. С. Мельника. Киев: Юринком Интер, 2017. 240 с.
11. Консультативна рада європейських суддів. Висновок № 20 (2017) про роль судів у забезпеченні єдності застосування закону. URL: http://www.vcu.gov.ua/content/file/%D0%92%D0%B8%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%BA_%D0%9A%D0%A0%D0%84%D0%A1_20.pdf (дата звернення 14.03.2018).
12. Радько Т. Н. Теория государства и права: хрестоматия / под общ. ред. И. И. Лизиковой. Москва: Академический Проект, 2005. 720 с.
13. Стецик Н. В. Запровадження прецедентної практики верховних судів у пострадянських правових системах. *Вісник Верховного Суду України*. 2017. № 11–12 (207–208). С. 66–72.
14. Бошно С. В. Теория государства и права: учебное пособие. Москва: Эксмо, 2007. 400 с.

15. Общая теория права: учебник для юридических вузов / под общ. ред. А. С. Пиголкина. 2-е изд., испр. и доп. Москва: Изд-во МГТУ им. Н. Э. Баумана, 1995. 384 с.

Транслітерація переліку літератури

1. Skakun, O. F. (2005). Teoriya gosudarstva i prava [Theory of the state and right]. Harkov: Espada [In Russian].

2. Teoriia derzhavy i prava. O. V. Petryshyn (Ed.) et at. (2014). [Theory of the state and right]. Kharkiv: Pravo [In Ukrainian].

3. Teoriya gosudarstva i prava: kurs lektsiy. A. V. Malko (Ed.). (2001). [Theory of the state and right]. Moskva: Yurist [In Russian].

4. Hropanyuk, V. N. (2002). Teoriya gosudarstva i prava: uchebnoe posobie dlya vysshih uchebnyh zavedeniy. [Theory of the state and right]. Moskva: Omega-L; Interstil [In Russian].

5. Teoriya gosudarstva i prava: uchebnik dlya yuridicheskikh vuzov. V. M. Karelskiy (Ed) et at. (1997). [Theory of the state and right]. Moskva: INFRA-M-NORMA [In Russian].

6. Teoriya gosudarstva i prava: akademicheskij kurs. M. I. Marchenko (Ed.). (1998). [Theory of the state and right]. Moskva: Zertsalo [In Russian].

7. Kryminalnyi protses: pidruchnyk. V. Y. Tatsii, Y. M. Hroshevyi, O. V. Kaplina, O. H. Shylo (Eds.). (2013). [Criminal Procedure]. Kharkiv: Pravo [In Ukrainian].

8. Kostytskyi, M. V. (2013) Pro nauku kryminalnoho protsesu, kryminalne protsesualne pravo i zakonodavstvo (filosofskiy pohliad). [About the science of criminal procedure, criminal procedural law and legislation (philosophical look)]. *Yurydychnyi chasopys Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav. – Legal magazine of the National academy of internal affairs. 1, 31–37* [In Ukrainian].

9. Vysnovok shchodo proektu Kryminalno-protsesualnoho kodeksu Ukrainy [A conclusion in relation to the project of the Criminal Procedural code of Ukraine]. Retrieved from https://zib.com.ua/files/Ukrainian_translation_final_1.doc [In Ukrainian].

10. 100 otvetov na 100 voprosov po Obschemu administrativnomu pravu. R. S. Melnik (Ed.). (2017). [100 answers to a 100 questions on common administrative law]. Kyiv: Yurinkom Inter [In Russian].

11. Konsultatyvna rada yevropeiskykh suddiv. Vysnovok №20 (2017) pro rol sudiv u zabezpechenni yednosti zastosuvannia zakonu [Consultative advice of european judges. Conclusion №20 (2017) about the role of courts in providing of unity of application of law]. Retrieved from <http://www.vru.gov.ua/content/>

file/%D0%92%D0%B8%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%BA_%D0%9A%D0%A0%D0%84%D0%A1_20.pdf [In Ukrainian].

12. Radko, T. N. (2005). *Teoriya gosudarstva i prava*. [Theory of the state and right]. Moskva: Akademicheskii Proekt [In Russian].

13. Stetsyk, N. V. (2017). *Zaprovadzhennia pretsedentnoi praktyky verkhovnykh sudiv u postradianskykh pravovykh systemakh* [An input of precedent practice of supreme courts is in the post-soviet legal systems]. *Visnyk Verkhovnoho Sudu Ukrainy*. – *Visnyk Verkhovnoho Sudu Ukrainy*. 11–12, 66–72 [In Ukrainian].

14. Boshno, S. V. (2007). *Teoriya gosudarstva i prava*. [Theory of the state and right]. Moskva: Eksmo [In Russian].

15. *Teoriya gosudarstva i prava*. A. S. Pigolkin (Ed.). (1995) [Theory of the state and right]. Moskva: MGTU im. N. E. Baumana [In Russian].

Марочкін О. І. Щодо окремих елементів системи кримінального процесуального законодавства України

Стаття присвячена дослідженню окремих елементів системи кримінального процесуального законодавства України. Підтримується наукова позиція про те, що Конституція України є джерелом кримінального процесуального права, оскільки містить велику кількість нормативних положень, які мають значення для регулювання кримінальної процесуальної діяльності.

Аналізуючи концептуальні положення конституційної реформи щодо правосуддя 2016 р., зроблено висновок, що такі зміни спрямовано на удосконалення конституційних основ правосуддя для практичної реалізації принципу верховенства права і забезпечення права на справедливий суд. До концептуальних положень судової реформи у частині кримінального судочинства належать, зокрема, судоустрійні (забезпечення незалежності судової влади шляхом формування органів, відповідальних за суддівський корпус; підвищення вимог та професійних стандартів суддівського корпусу; обмеження імунітету суддів до функціонального; оптимізація системи судоустрою шляхом удосконалення положень щодо юрисдикції судів та позасудового врегулювання спорів тощо); ті, що стосуються засад судочинства (зокрема, нового нормативного змісту набула засада забезпечення права на апеляційний перегляд справи та касаційне оскарження судового рішення) та статусу учасників кримінального провадження (стосуються інституційної спроможності прокуратури та адвокатури).

Значну увагу у статті приділено питанню забезпечення єдності судової практики. На підставі дослідження поглядів вчених щодо ролі та місця судового прецеденту в англо-американській та романо-германській правових системах на різних історичних етапах розвитку правової думки, зазначається, що єдність судової практики має забезпечуватися Верховним Судом. З огляду на створення нового Верховного Суду та функціонування у ньому нових колегіальних органів, зроблено акцент на важливості подальших досліджень процедури запроваджен-

ня обов'язкового характеру в нашій державі рішень Верховного Суду в аналогічних справах кримінального судочинства.

Ключові слова: система законодавства, кримінальне процесуальне законодавство, судова практика, прецедент.

Марочкин А. И. К вопросу об отдельных элементах системы уголовного процессуального законодательства Украины

Статья посвящена исследованию отдельных элементов системы уголовного процессуального законодательства Украины. Поддерживается научная позиция о том, что Конституция Украины является источником уголовного процессуального права, поскольку содержит большое количество нормативных положений, имеющих значение для регулирования уголовной процессуальной деятельности.

Анализируя концептуальные положения Конституционной реформы правосудия 2016 г., сделан вывод о том, что такие изменения направлены на совершенствование конституционных основ правосудия для реализации принципа верховенства права и обеспечения права на справедливый суд. К концептуальным положениям судебной реформы в части уголовного судопроизводства относятся, в частности, судоустройственные (обеспечение независимости судебной власти путем формирования органов, ответственных за судейский корпус, повышение требований и профессиональных стандартов к судейскому корпусу, ограничения иммунитета судей до функционального; оптимизация системы судоустройства путем усовершенствования положений о юрисдикции судов и внесудебного урегулирования споров и т. д.); касающиеся принципов судопроизводства (в частности, новое нормативное содержание приобрело право на апелляционный пересмотр дела и кассационное обжалование судебного решения) и статуса участников уголовного судопроизводства (институциональная состоятельность прокуратуры и адвокатуры).

Значительное внимание в статье уделено вопросу обеспечения единства судебной практики. На основании исследования взглядов ученых о роли и месте судебного прецедента в англо-американской и романо-германской правовых системах на разных исторических этапах развития правовой мысли, отмечается, что единство судебной практики должно обеспечиваться Верховным Судом. Учитывая создание нового Верховного Суда и функционирования в нем новых коллегиальных органов, сделан акцент на важности дальнейших исследований процедуры приобретения обязательного характера в нашем государстве решений Верховного Суда по аналогичным делам уголовного судопроизводства.

Ключевые слова: система законодательства, уголовное процессуальное законодательство, судебная практика, прецедент.

Marochkin O. I. Concerning certain elements of the system of criminal procedural legislation of Ukraine

The article is dedicated to the study of certain elements of the system of criminal procedural legislation of Ukraine. The scientific position that the Constitution of Ukraine is the source of criminal procedural law is supported, since it contains a large number

of regulations, which are important for the regulation of criminal procedural activities.

Analyzing the conceptual regulations of the constitutional reform in relation to justice of the year 2016, it is concluded, that such changes are aimed at improving the constitutional basis of justice for the practical implementation of the supremacy of law and insuring the right to a fair trial. The conceptual provisions of judicial reform in the part of criminal justice include, in particular; judicial procedures (ensuring the independence of the judiciary by forming the bodies responsible for the judiciary; increasing the requirements and professional standards of the judiciary, limiting the immunity of judges to functional; optimizing the system of judicial system by improving the provisions on jurisdiction courts and out-of-court settlement of disputes, etc.); those relating to the principles of justice (in particular, the principle for ensuring the right to appeal the case and to judgement cassation appeal has received a new normative content) and the status of participants in criminal proceedings (concerning the institutional capacity of the prosecutor's office and the advocacy).

Considerable attention is paid to the issue of ensuring the unity of judicial practice. Based on the study of the views of scientists on the role and place of the judicial precedent in the Anglo-American and Romano-Germanic legal systems at various historical stages of the development of legal thought, it is stated that the unity of judicial practice should be ensured by the Supreme Court. Due to the creation of a new Supreme Court and the functioning of new collegial bodies there, the emphasis is placed on the importance of further studies of the procedure for the mandatory introduction of decisions by the Supreme Court in similar cases of criminal justice in our country.

Key words: *system of legislation, criminal procedural legislation, judicial practice, precedent.*

Рекомендовано до опублікування на засіданні відділу дослідження проблем кримінального процесу, криміналістики та судоустрою НДІ ВПЗ імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України (протокол № 5 від 10.05.2018 р.).

*Рецензент – доктор юридичних наук, професор
Шило О. Г.*